

УДК 378.24.07:174

Наталія Безлюдна,
Наталка Дудник

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

У статті обґрунтована необхідність упровадження в навчальний процес вищого закладу педагогічної освіти адекватних сучасним умовам методів та технологій навчання, що сприятимуть формуванню етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти. Розглянуто сутність та класифікації інтерактивних технологій навчання, проаналізовані їх переваги над традиційними методиками. Наведені приклади застосування інтерактивних технологій навчання та доведено їх ефективність як засобу формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти. Обґрунтовано необхідність впровадження в навчальний процес вищого закладу педагогічної освіти інтерактивних технологій навчання з метою професійної адаптації майбутніх менеджерів до професійної діяльності.

Ключові слова: компетентність, етична компетентність, менеджер освіти, технології, взаємодія, кейс-стаді, проекти, інтерактивні технології навчання.

The necessity to introduce teaching modern conditions, appropriate methods and training technologies into the educational process of higher education institution, that contribute to the formation of ethical competence of future managers of education has been proved. The need of improving the quality of professional training of future education managers in the conditions of the master studies is grounded. The essence and classification of interactive learning technologies have been considered, their advantages over traditional methods are analyzed. The examples of the use of interactive learning technologies have been presented and their effectiveness as a means of forming the professional and ethical competence of future managers of education is proved. The necessity of interactive teaching technologies introduction in the educational institution of pedagogical education is grounded with the purpose of professional adaptation of future education managers to professional activity.

The article deals with the problem of the use of interactive technologies in the structure of the professional training of future education managers. The mentioned pedagogical tool is universal for the formation of professional competence of future specialists. Interactive technologies are applied in interdisciplinary workshops that combines training of future education

managers with such related subjects as Management Theory, Psychology, Management, Human Resources, Technology and other management activities. That provides students with the professional skills necessary for the successful mastery of the chosen profession. The experience of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University has been taken to ensure the formation of professional ethics of future education managers. In the process of writing the article, the conclusions have been made on the skillful use of interactive teaching methods, their leading role in the personality-oriented approach in the educational process.

Keywords: *competence, ethical competence, manager of education, technology, interaction, case study, projects, interactive learning technologies.*

Законодавчими і нормативними документами (Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про вищу освіту» (2014), Указ президента України «Про стратегію сталого розвитку Україна – 2020 від 20 січня 2015 року №5/2015» створено засади для впровадження та реалізації компетентнісної моделі освіти, результатом якої є сформованість професійної компетентності випускників вищих закладів освіти. Професійно-етична компетентність майбутніх менеджерів освіти, як складова професійної компетентності, має виступати показником їх моральності, внутрішньої культури, здатності приймати адекватні управлінські рішення та діяти відповідно до норм професійної етики. У зв'язку з компетентісним підходом міняються природа і функції професійної освіти, оскільки вона повинна не тільки передати знання, формувати вміння, а й формувати життєво необхідні компетентності, підготувати майбутніх фахівців до самореалізації. Відповідно змінюється і парадигма освіти: парадигма «освіта=навчання» парадигмою «освіта=становлення», (становлення людини, її духовності, індивідуальності, її самостворення, самоформування). Сьогодні вже неможливо викладати дисципліни традиційно, коли у центрі навчального процесу знаходиться викладач, а студенти сприймають матеріал. Сучасні освітні технології забезпечують надання процесу навчання творчого характеру, внесення коректив у навчальний матеріал, зокрема, в галузі професійних дисциплін, наближаючи студентів до вирішення реальних ситуацій на професійному рівні.

Питання підготовки керівників освіти та педагогічних працівників висвітлювали в своїх працях М. Гриньова, Л. Даниленко, О. Коберник, В. Маслов, М. Михайличенко, О. Москаленко, В. Пікельна, Т. Сущенко, Є. Хриков та ін. Розкриття особистісно-управлінського потенціалу керівника навчального закладу досліджували О. Мармаза, С. Задержіна, М. Гадецький, Є. Молл, В. Кричевський та інші науковці. Загальні засади розвитку, виховання моральних, професійно важливих та етичних якостей менеджерів вивчали І. Блохіна, Є. Грабаренко, В. Гурін, Н. Замкова,

Е. Зеєр, І. Зязюн, А. Каленський, А. Кузнєцова, В. Шадріков. Особливостям упровадження інтерактивних технологій у вищій школі присвячені роботи Н. Баліцької, Л. Богданової, Г. Бордовського, Г. Довгань, М. Кларіна, Т. Коберника, О. Пометун, Л. Піроженко та ін..

Мета статті: дослідити можливості ефективного використання інтерактивних технологій навчання у процесі формування етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», компетентність – це динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [1]. Під професійною компетентністю розуміють активну спроможність спеціаліста реалізовувати всі компоненти діяльності, яка зумовлюється його знаннями, навичками, уміннями, а також здібностями і психічними властивостями [2, с. 90]. Це здатність усвідомлено використовувати знання у практичній діяльності, яка оцінюється за результатами виконання роботи відповідно до стандартів.

Компетентнісний підхід забезпечується виконанням професійної (знання та досвід з управління, зокрема у сфері економічної діяльності), ситуативної (досвід, що реалізується через практичну підготовку та інноваційні технології навчання), соціальної (вміння працювати в соціальній групі, адаптуватися в колективі, виявляти лідерські та комунікативні здібності тощо) та інтелектуальної компетентності (розвиток інтелекту, загальної та фахової ерудиції) [4].

Формування етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти ми розуміємо як науково обґрунтовану та цілеспрямовану систему організації педагогічного процесу на засадах інтеграції теоретичних знань, практичних умінь і навичок у сфері професійної етики, зосереджену на стимулюванні активної діяльності студентів з оволодіння загальнолюдськими та професійними нормами моральності, формування внутрішньої системи моральних та етичних регуляторів поведінки майбутнього менеджера освіти.

Враховуючи компетентнісний підхід одним із завдань застосування інтерактивних технологій навчання є формування в особистості здатності до саморозвитку, самоосвіти, самовизначення, тобто акцент робиться на формування ключових компетентностей, а не на фундаментальність і обсяг здобутих знань. Таку думку підтверджує і здійснена нами порівняльна характеристика традиційних та інтерактивних методів навчання. Сутність інтерактивного навчання розкривається через тлумачення терміну «інтерактив» (від англ. «interact», де «inter» – взаємний і «act» – діяти), що означає здатність до взаємодії [5, с. 246].

Аналіз публікацій стосовно використання інтерактивних технологій

надає можливість зазначити, що цій проблемі присвячено значну кількість досліджень. О. Пометун і Л. Пироженко наголошують, що «інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність» [6, с. 9].

Дослідниця інтерактивних технологій навчання О. Комар під інтерактивними технологіями навчання розуміє таку організацію навчального процесу, за якої неможлива пасивність студента у колективному процесі навчального пізнання, заснованому на взаємодії всіх його учасників: або кожен зі студентів має конкретне завдання, за яке він повинен публічно прозвітуватись, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед малою групою та перед всією академічною групою завдання. Інтерактивні технології навчання включають в себе чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання, та розумові і навчальні умови й процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів. На відміну від методик, інтерактивні навчальні технології не вибираються для виконання певних навчальних завдань, а самою своєю структурою визначають кінцевий результат [3].

Учені О. Пометун і Л. Пироженко розподіляють інтерактивні технології за формами навчання на чотири групи, залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів – інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах, трійках, карусель, робота в малих групах, акваріум тощо); – інтерактивні технології колективно-групового навчання (мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, ажурна пилка та ін.); – технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, рольова гра, драматизація та ін.); – технології опрацювання дискусійних питань (метод ПРЕС, займи позицію, кейс-метод, дискусія тощо) [6, с. 27].

У формуванні етичної компетентності майбутніх керівників закладів освіти перевагою інтерактивних технологій є можливість практичного опрацювання професійних ситуацій. Ділові ігри, кейси дозволяють опрацьовувати реальні управлінські ситуації, що виникають у процесі професійної діяльності керівників освіти. Менеджер освіти – це професіонал високого рівня, освітній лідер, талановитий організатор педагогічної взаємодії, що володіє творчим мисленням, організаторськими здібностями, наділений владними повноваженнями з боку держави чи власника навчального закладу, професійно керує педагогічним колективом відповідно до мети, місії, освітніх стандартів та соціально значущих педагогічних вимог, забезпечує рентабельність і конкурентоздатність освіти, здійснює моніторинг внутрішнього і зовнішнього педагогічного середовища, проводить маркетинг освітніх послуг, налагоджує ефективні

зв'язки з громадськістю, як креативна особистість займається оперативним упровадженням інновацій у практику діяльності закладу. Крім того, менеджер освіти – це управляючий процесами навчання, виховання, розвитку особистості, що володіє системою необхідних і достатніх знань в галузі педагогіки, психології, професійно підготовлений до управлінської діяльності. Предметом праці менеджера освіти є діяльність керованого суб'єкта, продуктом праці – інформація, а знаряддям праці – слово, мова.

Для спеціальності «073 Менеджмент», ключовим є отримання професійних знань і навичок з питань: управління організацією, маркетингу освітніх послуг, фінансового менеджменту, управління персоналом, управління освітнім процесом, управління якістю освіти, управління проектами, організації додаткових освітніх послуг. Для підвищення ефективності підготовки менеджерів освіти актуальність переваги практичної та інтерактивної складової навчальних технологій є очевидною. Переважна кількість занять, що проводяться в інтерактивних формах, визначається головною метою освітньої програми, особливістю контингенту студентів, змістом конкретних дисциплін та навчальним процесом у цілому.

Наведемо кілька прикладів застосування інтерактивних технологій з метою формування етичної компетентності майбутніх менеджерів.

Особливість методу «круглого столу» – обмін учасниками бесіди на теми, що стосуються питань професійно-етичної моралі під час управлінської діяльності. Дієвим є використання «круглого столу» під час різноманітних зустрічей із управлінцями в сфері освіти. Напередодні таких зустрічей викладачу необхідно попередити студентів аби ті підготували цікаві питання, які стосуються морально-етичних тем.

Інтерактивна технологія «мозковий штурм» сприяє динамічності мисленнєвих операцій, звільненню від інерції, розвитку здібностей абстрагуватися від конкретних умов, формуванню вміння зосередитись на важливій меті. При формуванні етичної компетентності «мозковий штурм» слід проводити на початку заняття, із введенням ситуації морального, відповідно тематиці матеріалу, що вивчається.

Технологія «проектів» направлена на знаходження способів, шляхів розвитку активного самостійного методу мислення тих, хто вчиться, аби навчити їх не тільки сприймати і запам'ятовувати інформацію, а й застосовувати знання на практиці. Загальний принцип, на якому базується технологія проектів у встановленні безпосереднього зв'язку навчального матеріалу з життєвим досвідом тих, хто навчається, в їхній активній пізнавальній і творчій спільній діяльності в проектах при вирішенні етичної ситуації. При використанні методу проектів у формуванні професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти вирішуються такі важливі завдання:

- заняття не обмежуються засвоєнням магістрами певних знань,

умінь і навичок з професійно-педагогічної етики, а виходять на практичні професійно-етичні дії студентів, що торкалися їхньої морально-етичної сфери, завдяки чому посилюється мотивація до прийняття ними морально-етичних рішень;

– майбутні менеджери освіти отримують можливість не лише здійснювати творчу роботу в рамках проекту, а й самостійно добувати необхідну інформацію про етичні норми і правила поведінки. Завдяки цьому магістранти набувають практичних навичок самостійного мислення, знаходження і розв'язання морально-етичних проблем, прогнозування усіх результатів і наслідків різних варіантів вирішення проблем морального вибору;

– у проекті реалізуються різні форми і методи організації навчальної діяльності, у ході якої здійснювалася морально-етична взаємодія магістрантів як один з одним, так і з керівником проекту. Викладач стає рівноправним партнером і консультантом.

Основними вимогами до використання технології проектів при формуванні професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти є такі:

– наявність значущої в творчому плані морально-етичної проблеми, що вимагає інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її вирішення;

– теоретична і практична значущість передбачуваних результатів;

– використання дослідницьких методів: визначення морально-етичної проблеми, завдань дослідження, що впливають з неї, висунення гіпотези їх вирішення, обговорення методів дослідження, оформлення результатів, аналіз отриманих даних, підбиття підсумків, висновки.

Кейс-метод складна система, яка інтегрує в собі метод моделювання, проблемного викладу, системного аналізу, ігрові методи тощо.

У роботі над кейсом пропонуємо такий алгоритм дії:

1. *Підготовчий етап.* Його мета – набуття майбутніми менеджерами освіти досвіду прийняття управлінських рішень в новій ситуації. Основне завдання: викладач здійснює оптимальний підбір інформації для кейса: 1) підготовка допоміжного матеріалу для кейса; 2) розробляються варіанти вирішення проблемних ситуацій; 3) відбувається підготовка студентів до нової форми роботи.

2. *Етап занурення в спільну діяльність.* Основна мета – формування мотивації до спільної діяльності, виявлення ініціативи студентів: 1) ознайомлення студентів з ситуацією; 2) визначення основної проблеми кейса.

3. *Етап організації спільної діяльності.* Основне завдання: організація діяльності щодо вирішення проблеми, діяльність може бути організована в малих групах або індивідуально: 1) студенти розподіляються за групами; 2) студенти складають індивідуальні відповіді

в єдину позицію для презентації; 3) вибирається спікер, який презентуватиме рішення; 4) оцінюється змістовна сторона рішення, техніка презентації; 5) викладач організовує і контролює загальну дискусію.

4. *Етап аналізу і рефлексії спільної діяльності.* Основне завдання: виявити освітні та навчальні результати роботи з кейсом: 1) аналізується ефективність організації заняття; 2) визначаються завдання для подальшої роботи; 3) викладач завершує дискусію, аналізує роботу груп, підводить підсумки.

Методичні рекомендації для викладача щодо організації роботи з кейсом.

1. Склад групи повинен бути однорідним, формування підгруп студенти здійснюють самостійно. До складу підгрупи повинно входити від 4 до 6 осіб.

2. Кожна підгрупа повинна вибрати свого відповідального, який би координував її роботу.

3. Працювати над кейсом в умовах суворої дисципліни не можна, оскільки це творчий процес. Викладач повинен лише координувати роботу студентів. У кожній підгрупі потрібно створювати умови самоорганізації. Одним із завдань викладача є навчання студентів культурі спілкування та ведення дискусії.

4. Викладач повинен займати нейтральну позицію. Викладач виконує лише дві функції: регулюючу і коригуючу. Якщо обговорення проходить нецікаво, потрібно вміти направити його в потрібне русло, в разі необхідності – вміти зняти напругу в групі.

5. Після загального обговорення викладач повертається до традиційної ролі і підводить підсумки заняття. Для цього слід повернутися до теоретичного матеріалу, нагадати тему заняття та його цілі, які були закріплені за допомогою кейса. Далі слід сказати, що було зроблено в реальній ситуації, вказавши при цьому, що рішення, прийняті в практичній ситуації, не завжди бувають найбільш оптимальними.

6. У рішеннях, представлених студентами, необхідно відзначити сильні і слабкі моменти.

7. При використанні кейс-методу краще не оцінювати студентів за бальною системою – досить відзначити активність студентів в роботі. Для виявлення рівня підготовленості кожного студента додатково до кейсу використовується метод тестування.

Також при оцінюванні студентів рекомендуємо використовувати картку самооцінки.

Для представлення результатів рекомендуємо підготувати резюме у вигляді висновків (текст, графіки, таблиці). Виступ керівника (лідера) групи має бути обмеженою в часі. Решта членів підгрупи виступають слухачами і опонентами доповідача, а потім оцінюють доповідь керівника підгрупи. Обговорення теми закінчується підбиттям підсумків викладачем.

Отже, підготовка майбутніх управлінців, які б відповідали сучасним вимогам, передбачає суттєве підвищення її якості, що можливо за рахунок пошуку та відбору ефективних педагогічних методів, введення прогресивних освітніх технологій. Упровадження в освітній процес майбутніх менеджерів освіти інтерактивних технологій виступає суттєвим фактором стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів, їхнього інтелектуального і творчого потенціалу. Завдяки аналізу широкого спектру актуальних проблемних ситуацій ще на навчальних заняттях, у випускника значно збільшуються шанси розв'язувати їх у майбутній діяльності з точки зору професійної етики.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в подальшій теоретичній та експериментальній роботі по впровадженню комплексної системи формування професійної етики майбутніх управлінців в умовах неперервної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>. Назва з екрана.
2. Козаков В. А., Дзвінчук Д. І. Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах: монографія. К.: Нічлава, 2003.
3. Комар О. А. Інтерактивні технології у ВНЗ. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/375/1/interaktivni_tehn_VNZ.pdf
4. Мазаракі А. А. Ткаченко Т. І. Компетентнісна модель менеджера в галузевих стандартах вищої освіти України. URL: http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/2676/%20%20%201_p003005.pdf?sequence=1
5. Максимчук Л. В., Романишина Л. М. Застосування інтерактивних технологій у підготовці майбутніх економістів-міжнародників до професійної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко та ін. Запоріжжя, 2010. Вип. 11(64). С. 243–248.
6. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. К.: А.С.К., 2004. 192 с.